

چهره‌ها و اندیشه‌ها

درآمدی بر زندگی و اندیشه‌ی هفت دانشور

نادر انتخابی

نشر
فنیجان

تهران
۱۴۰۰

انتخابی، نادر، ۱۳۳۵ -	سرشناسه
چهره‌ها و اندیشه‌ها: درآمدی بر زندگی و اندیشه‌ی هفت دانشور/	عنوان و نام پدیدآور
نوشته‌ی [صحیح: گردآورنده] نادر انتخابی.	
تهران: نشر فنجان، ۱۳۹۹.	مشخصات نشر
۲۷۴ ص. : ۱۳/۵ × ۲۰/۵ س.م.	مشخصات ظاهری
علوم انسانی. تاریخ اندیشه‌ی غرب.	فروست
۳-۵-۹۹۶۴۲-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰	شابک
قیبا.	وضعیت فهرست‌نویسی
کتاب‌نامه: ص. [۲۴۷] ۲۶۰.	یادداشت
مقاله‌های فارسی - قرن ۱۴ - مجموعه‌ها.	موضوع
Persian essays - 20 th century - Collections.	موضوع
فیلسوفان - قرن ۲۰ م. - مقاله‌ها و خطابه‌ها.	موضوع
Philosophers - 20 th century - Addresses, essays, lectures.	موضوع
PIR ۴۲۸۷	رده‌بندی کنگره
۸۱۴/۶۲۰۸	رده‌بندی دیویی
۷۳۷۹۳۶۰	شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی

نادر انتخابی	نویسنده
حسن کریم‌زاده	طرح جلد و صفحات استقبال
(بر اساس چهار خودنگاره اثر آتری مائیس)	
انوشه صادقی‌آزاد	ناظر فنی
علی سجودی	ناظر چاپ
اول، پاییز ۱۴۰۰	نوبت چاپ
شاد رنگ	چاپ
۱۰۰۰ نسخه	تیراژ
۹۷۸-۶۰۰-۹۹۶۴۲-۵-۳	شابک

تمام حقوق این اثر متعلق به نشر فتنجان است و هرگونه استفاده از عناصر صوری و محتوایی آن، کلاً و جزئاً، به هر زبانی و به هر شکلی بدون اجازه‌ی کتبی ناشر ممنوع است.

نشر
فتنجان

تلفن ۰۹۱۹۸۰۰۱۰۰۵
fenjanbooks@gmail.com

فهرست

تقدیم‌نامه	یازده
پیش‌گفتار	سیزده
۱ انال در پرتو نامه‌های مارک بلوک و لوسین فوُر	۱
۲ مارسل گُشه: افول خدایان و ظهور انسان مدرن	۴۷
۳ لئو اشتراوس، فلسفه و سیاست	۷۵
۴ برنارد لوئیس و رویارویی تمدن‌ها	۱۰۳
۵ خرد و آزادی در فلسفه‌ی اجتماعی ارنست گلنر	۱۵۵
۶ اریک هابزباوم به روایت اریک هابزباوم	۱۸۳
یادداشت‌ها	۲۲۳
کتاب‌نامه	۲۴۵

پیش‌گفتار

این کتاب مجموعه تک‌نگاری‌هایی در بررسی زندگی و اندیشه‌های چند پژوهشگر اروپایی در پهنه‌ی علوم انسانی است. نخستین مقاله‌ی این مجموعه برای نخستین بار انتشار می‌یابد اما مقاله‌های دیگر پیش‌تر در فصل‌نامه‌ی نگاه نو و در کتاب در جست‌وجوی خرد و آزادی: ارج‌نامه‌ی دکتر عزت‌الله فولادوند در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۶ چاپ شده بودند و اینک پس از بازبینی و بازنویسی دیگر بار انتشار می‌یابند. با توجه به دگرگونی‌هایی که در متن مقاله‌ها انجام گرفته، گاه محور بحث مقاله و یا عنوان آن تغییر کرده است. برای نمونه، گفتاری که در نگاه نو در بررسی دیدگاه‌های لئو اشتراوس انتشار یافت، «لئو اشتراوس و نومحافظه‌کاران آمریکایی» نام داشت. آن گفتار در روزگار یک‌تازی نومحافظه‌کاران در دولت جرج دلبیو. بوش نوشته شده بود و مهر و نشان بحث‌ها و دلمشغولی‌های آن روزگار را بر چهره داشت. مقاله‌ی کنونی بیش‌تر به شرح و توضیح اندیشه‌های لئو اشتراوس می‌پردازد و در پایان سخن به کاربردهای سیاسی آن اندیشه‌ها اشاره دارد. از این‌رو، عنوان مقاله در این کتاب «لئو اشتراوس، فلسفه و سیاست» است. به‌جز لئو اشتراوس که استاد فلسفه بود، دیگر چهره‌های این کتاب به تاریخ و تاریخ‌نگاری در مفهوم گسترده‌ی آن می‌پرداختند. مارک بلوک، لوسین فُور و اریک هابزباوم تاریخ‌نگار حرفه‌ای و

دانشگاهی بودند، برنارد لوئیس استاد تاریخ کشورهای خاورمیانه و خاور نزدیک در دوره‌ی اسلامی بود، ارنست گلنر به جامعه‌شناسی تاریخی تجدد و ناسیونالیسم توجه ویژه‌ای داشت، و مارسل گُشه که یگانه چهره‌ی هنوز در قید حیات این مجموعه است، پژوهش‌های بینارشته‌ای دامن‌گسترده‌ای در عرصه‌هایی چون تاریخ سیاسی دین و تاریخ اندیشه‌ها و نهادهای سیاسی مدرن انجام داده است. حتا لئو اشتراوس نیز کارشناس تاریخ اندیشه بود. چهره‌های مورد بحث در این کتاب همگی، بیش و کم، در ایران شناخته شده هستند و شماری از آثارشان نیز به فارسی ترجمه شده است. نوشته‌های این مجموعه را باید پیش‌درآمدی سنجشگرانه بر تکاپوهای فکری این پژوهشگران دانست. زمان و محل انتشار مقاله‌ها به شرح زیر است:

۱. «انال در پرتو نامه‌های مارک بلوک و لوسین فُور» در تابستان ۱۳۹۸ نوشته شده و برای نخستین بار انتشار می‌یابد.
۲. «مارسل گُشه: افول خدایان و ظهور انسان مدرن»، نگاه نو، شماره‌ی ۶۶، مرداد ۱۳۸۴.
۳. «لئو اشتراوس، فلسفه و سیاست (لئو اشتراوس و نومحافظه‌کاران آمریکایی)»، نگاه نو، شماره‌ی ۶۲، مرداد ۱۳۸۳.
۴. «برنارد لوئیس و رویارویی تمدن‌ها»، نگاه نو، شماره‌ی ۱۰۳، پاییز ۱۳۹۳.
۵. «خرد و آزادی در فلسفه‌ی اجتماعی ارنست گلنر»، در جست‌وجوی خرد و آزادی: ارج‌نامه‌ی دکتر عزت‌الله فولادوند، انتشارات مینوی خرد، ۱۳۹۶.
۶. «اریک هابزباوم به روایت اریک هابزباوم»، نگاه نو، شماره‌ی ۹۵، پاییز ۱۳۹۱.

با سپاس از خانم پروانه شعبانی، مدیر انتشارات مینوی خرد، و آقای علی میرزایی، سردبیر فصل‌نامه‌ی نگاه نو، که با بازنشر این مقاله‌ها در کتاب حاضر موافقت کردند.

یادداشت‌ها

۱. انال در پرتو نامه‌های مارک بلوک و لوسین فُور

۱ مکتب روشمند که دیرزمانی به سبب پیش‌فرض‌های معرفت‌شناختی‌اش کاربست پوزیتیویسم در تاریخ‌نگاری تلقی می‌شد، گرایش چیره بر تاریخ‌نگاری فرانسه در جمهوری سوم (۱۸۷۰-۱۹۴۰) بود. این مکتب تاریخ را افزاری در خدمت تأمین یکپارچگی فرهنگی و سیاسی کشور و دفاع از رسالت «تمدن‌گستری» استعمار فرانسه می‌دانست. تاریخ‌نگاران روشمند الهام‌بخش و مجری اصلاحات دامن‌گسترده‌ای در نظام آموزشی فرانسه و به‌ویژه آموزش تاریخ از دوره‌ی دبستان تا دانشگاه شدند. سنجشگران دیرزمانی مکتب روشمند را نمونه‌ای از تاریخ‌نگاری «با چسب و قیچی»، به تعبیر کالینگ وود، می‌دانستند. از میانه‌ی دهه‌ی ۱۹۷۰، مرده‌ریگ نظری این مکتب در نوشته‌های شارل-اولیویه کاربونل، ژرار نواریل و آنتوان پروست بازنگری شده است. (نک. Delacroix & Dosse & Garcia, 2007: 96-199)

۲ سنجشگری‌های فُور و بلوک بر تاریخ‌نگاری سنتی از برخی جهات یادآور خرده‌گیری‌های مارکس و انگلس بر تاریخ‌نگاران هم‌روزگارشان است. با آن‌که فُور و بلوک در چند مورد در نوشته‌های خود مارکس را ستوده‌اند و مارکسیست‌هایی چون ژرژ فریدمن در زمره‌ی همکاران نشریه‌ی انال بوده‌اند و حتا مقالاتی در ستایش استالین و مولوتوف نیز در این نشریه چاپ شد، آن دو ماتریالیسم تاریخی را نوعی متافیزیک جدید مبتنی بر اقتصادباوری می‌دانستند که با پیام‌مآبی و پیشگویی

- در هم آمیخته است. فُور در نقد تند و تیزی که بر یک تحلیل مارکسیستی درباره‌ی انقلاب فرانسه نوشت تاریخ‌نگاری مارکسیستی را داستان پیکار نیک و بد دانست، حال آن‌که به گفته‌ی او «تاریخ‌نگار قاضی نیست.» در سال ۱۹۳۰ نیز هنگامی که کتاب جنگ دهقانان در آلمان نوشته‌ی اینگلس به زبان فرانسوی انتشار یافت، فُور در نقدی بر این کتاب آن را کهنه خواند و بر آن شد که خواندن این کتاب برای آشنایی با دیدگاه‌های اینگلس مفید است اما شوخی است اگر کسی این جزوه را تحلیل تاریخی جنگ دهقانان در آلمان بداند. (نک. Dosse, 1987: 57-60)
- ۳ درباره‌ی ویژگی‌های تاریخ‌نگاری مارک بلوک نک. Hulak, 2012 و Dumoulin, 2000. در معرفی کتاب اولاک نک. انتخابی، ۱۳۹۲: ۳۷-۳۹. درباره‌ی بنیادهای فکری انال نک. Brugière, 2006. درباره‌ی شکل‌گیری انال و ویژگی‌های تاریخ‌نگاری لوسین فُور و بنیاد فلسفی آن و به‌ویژه نسبت «علوم روحی» آلمانی با بینش تاریخی فُور نک. منافزاده، ۱۳۷۵، ۲۸ و ۲۹؛ و هیوز، ۱۳۷۳: ۱۸-۵۸.
- ۴ برای آشنایی با بررسی‌های کتاب‌شناختی فُور و نظر او درباره‌ی اهمیت و روش بررسی و نقد کتاب نک. Müller, 2003.
- ۵ پاول میلیوکوف (۱۸۵۹-۱۹۴۳)، استاد تاریخ دانشگاه مسکو و یکی از بنیادگذاران حزب مشروطه‌خواه دموکرات (کادت) در ۱۹۰۵ بود. پس از انقلاب فوریه‌ی ۱۹۱۷ چند ماه وزیر امور خارجه‌ی حکومت موقت شد. میلیوکوف دشمن سرسخت بلشویک‌ها و مشاور سیاسی ژنرال دنیکین از فرماندهان نظامی نیروهای ضد بلشویک بود. اندکی پس از پیروزی بلشویک‌ها به فرانسه مهاجرت کرد. در فرانسه سخنگوی جناح جمهوری‌خواه و دموکرات مهاجران روس بود و از این‌رو در ۱۹۲۲ راست‌گرایان افراطی روس در برلین قصد جان او را کردند اما ناکام ماندند و فرد دیگری به جای او کشته شد. درباره‌ی تاریخ‌نگاری میلیوکوف و جایگاه او در تاریخ‌نگاری روسیه نک. Szvák, 2011: 319-321.
- ۶ ورسن ژتوریکس (حدود ۷۶ تا ۴۶ پیش از میلاد) فرمانده شماری از قبایل گُل بود که در سال ۵۲ پیش از میلاد پس از نخستین پیروزی‌ها بر سپاه رومیان، بالأخره از ژول سزار شکست خورد و به اسارت درآمد. در ۴۶ پیش از میلاد به دستور سزار او را سر به نیست کردند. نام او تا سده‌ی نوزدهم یکسره از یاد رفته بود. در دوران ناپلئون سوم (۱۸۵۰-۱۸۷۰) و سپس در جمهوری سوم فرانسه (۱۸۷۰-۱۹۴۰)، به برکت تاریخ‌نگاران روشمند که روایت ملی-حماسی جدیدی

کتابنامه

۱. انال در پرتو نامه‌های مارک بلوک و لوسین فُور
انتخابی، نادر (۱۳۹۲)، «لوسین فُور و مارک بلوک: پیکار مشترک با دو رهیافت متفاوت»، جهان کتاب، شماره‌ی ۲۹۴-۲۹۶.
- بلوک، مارک (۱۳۶۳)، جامعه‌ی فئودال، ترجمه‌ی بهزاد باشی، دو جلد، تهران: آگاه.
- عظیمی، فخرالدین (۱۳۷۲)، «ذهنیت ابتدایی و اندیشه‌ی مدرن»، نگاه نو، شماره‌ی ۱۶ (مهر-آبان).
- لوی-برول، لوسین (۱۳۹۳)، کارکردهای ذهنی در جوامع عقب‌مانده، ترجمه‌ی یدالله موقن، تهران: هرمس.
- مناف‌زاده، علی‌رضا (۱۳۷۵)، «سرچشمه‌های تحولی شگرف در شیوه‌ی تاریخ‌نگاری: درباره‌ی مکتب آنال»، نگاه نو، شماره‌ی ۲۸ (اردیبهشت) و ۲۹ (مرداد).
- موقن، یدالله (۱۳۷۱)، «نظریه‌ی لوی-برول درباره‌ی ساخت ذهن اقوام ابتدایی»، نگاه نو، شماره‌ی ۱۲ (بهمن-اسفند).
- هیوز، هنری استیوارت (۱۳۷۳)، راه فروبسته: اندیشه‌ی اجتماعی در فرانسه در سال‌های درماندگی از ۱۹۳۰ تا ۱۹۶۰، ترجمه‌ی عزت‌الله فولادوند، تهران: علمی و فرهنگی.
- Bloch, Marc (1946), *L'étrange défaite*, Paris: Société des Éditions Franc-tireurs.
- Bloch, Marc; Febvre, Lucien (1994), *Correspondance*, L'édition établie, présentée et annotée par Bertrand Müller, Paris: Fayard, T.1 La

Figures and Thoughts

An Introduction to the Lives & Ideas
of Seven Scholars

Nader Entekhabi

FENJAN
BOOKS

First published, 2021. © Fenjan Books, 2021. ISBN 978-600-99642-5-3 Tehran
+98 919 800 1005 2021.